suure katla taolisi häile ja ümmarapõhjalisi liude, mille põhja ja veerude vahel pole märgata teravat üleminekut. Enamikus on nende lohkude põhjad niisked ja soised, paiguti asetseb seal aga järveke, mis vett saab veeru allikaist. Kuplistikest ja kühmastikest leiame ka molde — piklik-ümmarike sulglohke, kus põhi pikkamööda üle läheb veerudeks, ja kausse, mis eelmistest sulglohkudest üldiselt eralduvad vaid sellega, et põhja ja veerude vahel on märgatav järsk üleminek. Nende sulglohkude põhjas asetsevad valdkonna suuremad järved.

Orgude ja lavakõrgendikkude valdkond asub eelkirjeldatud valdkondade vahel, ulatudes Virtsjärvest Peipsini. Mõõduandvaiks pinnavormeks on siin laiad, keskmiselt 5—15 m, paiguti aga, nagu Tartu all, 30—40 m sügavad lainjasse lausmaasse lõikunud lammorud, s. o. orud, milledel lai, enam-vähem tasane ja horisontaalne põhi-lamm, ja sellelt järsult algavad veerud, mille kaldenurgad keskmiselt 12—15°, kohati ka suuremad. Nimetatud lammorud on kõik süvenenud aluspõhja ja paljastavad rikkalikult devooni liivakivi. Orulammid on soised ja elustatud vähemaist jõekesist. Paiguti esinevad orulammil ka järved. Kõikide nende lammorgude keskuseks on Emajõe lammorg, kuhu suubuvad lisaorgudena teised suuremad lammorud. Lammorgude järsud veerud on lõhestatud vähemate, ristlõikes teravnurga taoliste sälkorgudega, mis tihti hargnevad ja teistega ühinevad. Lamm- ja sälkorud lõhestavad terve valdkonna üksikuiks suuremaiks ja vähemaiks lavakõrgendikeks, mille all mõeldakse pealt enam-vähem tasase pinnaga ja järsult nõlvadeks üleminevaid kõrgendikke. Madalamad künnised ja vähemad kühmad, mis lavakõrgendikel siin-seal esinevad, annavad alale vähe lainja ilme. Ka üksikud kuplistikud ja kühmastikud Nõo ja Võnnu kihelkonnas ja mõned seljakud Kambja ja Puhja kihelkonnas ei riku valdkonna üldist iseloomu.

Virtsjärve kirderannik kuni Endlani ja Peipsi rannik Emajõe suudme ümbruses on tasandikud, kus ainult harva mõni kühm või õige madal künnis leidub.

Kõrgused. Absoluutsete kõrguste poolest, s. o. kõrguste suhtes üle merepinna, asub Tartumaa pind allpool 200 m ja kuulub seega madalmaade hulka. Ainult Väike Munamägi tõuseb üle selle piiri, ulatudes 244 m üle merepinna ja moodustades Tartumaa kõrgeima punkti. Madalaim ala Tartumaal on Koosa järve ja Emajõe suudme ning Omedu jõe suudme ümbruses, mis küünib ümmarguselt ainult 30 m üle merepinna. Nii mahuvad Tartumaa absoluutsed kõrgused 30—240 m piiridesse. Keskmiselt aga ei tõuse maapind üle 60—120 m. Äärmised miinimumkõrgused 30—60 m piiravad kitsa ribana Virtsjärve ja Peipsi järve rannikut, mis ühinevad kitsa väinana Tartu all. Põhja-Tartumaal kuuluvad maksimaalsete kõrguste hulka kõrgused 120—180 m, mida esineb õige väheldasel alal Laiuse ümbruses. Lõuna-Tartumaal võtab see kõrguseaste oma alla vähe laiema piirkonna, nimelt Pühajärve ümbruse. Maksimaalse kõrgusena esineb siin aste 180—240 m. Relatiivsed kõrgused, mis maastiku kuju mää-